

PAGINA 3

'Ik heb ook een vriendin met snor'

PAGINA 5

'Elkaar troosten is al heel wat'

PAGINA 8

'Moeder aarde smeekt ons: hou dit vol!'

VERDER: Hoopvolle spiritualiteit uit Iona ■ Dakloze Frank kan nergens meer heen ■ Alles met 'bunker' erin, trekt ■ Dagelijks een kaarsje aansteken helpt

Beroemd mozaïek op Scheveningen herinnert aan grote pandemie

Je komt ogen te kort om het wonder te zien

CULTUUR Je blijft turen. Wat een rijkdom aan kleuren, figuren en slingerende lijnen. En dat alles gemaakt van welgeteld twee miljoen glazen mozaïeksteentjes uit Venetië. De gebogen wand (absis) voorin de Antonius Abtkerk in Scheveningen is één flonkerend kunstwerk. Met een diepe betekenis.

Het mozaïek voorin de Antonius Abtkerk (Scheveningen), dat verwijst naar de cholera-epidemie uit 1849 en de genezing van zieken.

Met de huidige coronapandemie in het achterhoofd kijk je met andere ogen naar het mozaïek in de Antonius Abtkerk. Een grote groep eenzame figuren stelt de 'lijdende mensheid' voor, verstrikt tussen doornen. Tussen hen in een verdorde 'levensboom'. Daarboven is er een tweede groep, gelovigen die de hoop niet hebben opgegeven en die samen de blik naar boven richten. Nog weer hoger begint de levensboom te bloeien. Daar prijken een gouden kelk met hostie, symbolen van de eucharistie. En daar weer boven een triomferende Christus.

De verbeelding van het lijden was een van de uitgangspunten van het decoratieprogramma, toen in 1927 de kerk werd gebouwd. De ontwerper was Antoon Molkenboer, parochiaan en een

'Eind van de pandemie was gebedsverhoring voor de gelovigen'

vermaard kunstenaar. Hij greep terug op een memorabele gebeurtenis uit de negentiende eeuw, een cholera-epidemie

die ruim een jaar het land had geteisterd en in 1849 in Scheveningen 460 slachtoffers had geëist. Toen de kerk werd gebouwd, moet deze ramp nog in het collectieve geheugen hebben gezeten.

De afloop van de epidemie had het karakter gehad van een gebedsverhoring, zo werd in de negentiende eeuw geconcludeerd. Want de gelovigen bemerkten, toen de ziektegevallen bleven toenemen, dat hun 'vurige smeebeden' plotseling resultaat opleverden. 'Terstond scheen de plaag bezworen. De sterfgevallen bleven uit en de zieken genazen', aldus een herdenkingsartikel.

'Wonderbaarlijke dingen'

Een wonder, zou je wellicht zeggen. Zo zagen Scheveningers het ongetwijfeld ook. Om die reden werd in 1927 onder het mozaïek een verklarende regel aangebracht. 'Gedenk de wonderbaarlijke dingen die God onze Heer gedaan heeft.' Bart Maltha, kenner van de bouwgeschiedenis en de kunst in de kerk en drijvende kracht achter de stichting Vrienden van de Abt, spreekt liever niet van een wonder. Wonder, dat is zo'n beladen woord. Met de kennis van nu, hoe epidemieën

ontstaan en verdwijnen, ligt de veronderstelling voor de hand dat de gevaarlijke ziekte op een goed moment was uitgeraasd. Later in de eeuw zorgden actieve artsen en stadsbesturen ervoor – met schoon drinkwater, de aanleg van riolen en de nadruk op goede hygiëne – dat bacteriën geen kans meer kregen. Zo verdwenen pandemieën.

Tegenwoordig zouden gelovigen eerder zeggen: God heeft geen andere handen dan onze handen. Maar het enorme mozaïek verbeeldt perfect de

'Grootste wonder is dat Molkenboers mozaïek niet is gesloopt'

algemene christelijke opvattingen van honderd jaar geleden. En het gaat verder. De lijdende mensheid heeft blijkens de voorstelling een uitweg onder handbereik: het lijden en sterven van Jezus, met de dagelijkse of wekelijkse eucharistie om daaraan herinnerd te worden. Vandaar de hoopvolle blik van de tweede groep figuren en de oogverblindende schoonheid van het geheel, met de kleur groen als blikvanger,

kleur van de hoop. Ook buiten het mozaïek, in de hele kerk, wemelt het van de symboliek die samenhangt met de eucharistie. Gebrandschilderde ramen, kandelaars, beelden, het kan niet op. De kerk is één *Gesamtkunstwerk*.

Stoere koppen

Opvallend is dat Molkenboer niet alleen de christelijke symboliek van ellende en verlossing uitwerkte, maar ook op twee grote velden biddende Scheveningers heeft uitgebeeld. Stoere koppen, mannen en vrouwen in kleurige klederdracht. Ongewoon, omdat een afbeelding in de absis meestal is voorbehouden aan heiligen. De Scheveningse voorstelling is daarom, met de gehele kerk, een uniek staaltje van vernieuwende kunst uit het begin van de vorige eeuw te noemen. En zoals het mozaïek een contrast toont – lijden en verheerlijking naast elkaar – zo contrasteert ook het rijke art-deco-interieur met de sobere, zakelijke buitenkant. De nieuwe kerk mocht niet te veel opvallen in het straat- en dorpsbeeld.

Het had overigens weinig gescheeld of het gebouw was in de jaren tachtig gesloopt. Veel oude villa's aan de

Hoop en onmacht in coronatijd

SCHILDERIJ: JAN-KOBISTRIA.NL

In deze tijd van onzekerheid over het verloop van de coronacrisis, bijkomen we noodgedwongen in onze eigen huis en tuin. Sociale contacten zijn beperkt tot appjes, mails en telefoontjes, kerken zijn gesloten, vieringen zijn alleen online te volgen. De redactie vermoedt dat de kerkdiensten in mei nog steeds alleen online gehouden worden. Het lijkt ons waarschijnlijker dat het in juni al wel mogelijk is om live aan kerkdiensten deel te nemen – met inachtneming van de anderhalve meter afstand tot elkaar. De kerkdiensten van juni zijn om die reden wel opgenomen op pagina 6. In dit nummer staan verder artikelen die verwijzen naar Hemelvaart en Pinksteren, herinneren aan 75 jaar Bevrijding en tot nadenken stemmen over dakloosheid en armoede. Verspreid door het blad staan korte berichten over initiatieven van mensen en organisaties die 'in coronatijd' iets voor een ander willen doen. Daarnaast hebben wij een willekeurig aantal mensen gevraagd om te vertellen hoe zij deze periode van stilte en afzondering ervaren.

Tot slot geven wij graag de bemoediging door die op een poster van pioniersplek Geloven in Moerwijk staat: Houd Moed. Heb lief. #jebentnietalleen.nl.

Scheveningsweg op ruime bouwkaavels maakten plaats voor grote kantoren. Ook het kerkbestuur overwoog afbraak en verkoop van de dure grond. Een – beschaafde – opstand vanuit de parochie heeft dat voorkomen. Vele parochianen zullen met verbazing aan die tijd terugdenken. Hoe was het mogelijk. Sindsdien ondersteunt de vriendenstichting van de Abt de instandhouding van het gebouw 'voor de totale Nederlandse gemeenschap'. Dat het mozaïek nog steeds te zien is, dat is eigenlijk het grootste wonder.

JAN GOOSSENSSEN

Kerk in Den Haag bij u in de bus?

Wilt u dat KDH iedere maand bij u wordt thuisbezorgd? Neem een postabonnement. 10 nummers voor € 22,50. Opgave per e-mail: info@kerkinderhaag.nl Ofbel: 06 123 130 53.

Dakloos in coronatijd

Van een hotelkamer weer terug op straat

NIEUWS Frank is dakloos. Voor hem is deze tijd nog zwaarder dan voorheen. De opvang vanuit de gemeente in hotels zorgt even voor verlichting. Tot hij slaags raakt met een groepje dronken overlastgevers.

April 2020. Hoelang staat hij nu al op de wachtlijst voor de nachtopvang? Hij is zijn besef van tijd behoorlijk kwijt. Elke dag alleen maar bezig om aan eten te komen en aan een slaapplek voor de nacht. Gelukkig kan hij wel terecht in de dagopvang. Daar is warmte, koffie en een boterham. En daarna 's avonds naar de soepbus. Een of twee bekertjes soep, vier boterhammen, fruit en koffie. Daar moet Frank het mee doen tot de volgende ochtend. Er gaat een gerucht dat de dagopvang dichtgaat. 'Wegens corona', hoort hij zeggen. Mensen moeten thuisblijven en afstand houden. Vanwege de epidemie, maar ook vanwege de ijskoude nachten, komt er wel extra nachtopvang. Frank twijfelt. Hij kent ze, die slaapzalen met 8, 12 of 16 man, in stapelbedden, dicht bij elkaar. Dat lijkt gevaarlijker dan zijn tentje in het bos, maar ja: een warm bed....!

Een warm bed

Frank wordt uit zijn twijfels verlost door de gemeente. Alle daklozen worden ondergebracht in hotels, in een- of tweepersoonskamers. Elke nacht een warm bed, drie maaltijden per dag, geen zorgen voor de komende nacht,

héerlijk! Zijn kamergenoot kent hij niet, die spreekt een andere taal. Maar dat geeft niet. Je leeft je eigen leven. Na een paar nachten voelt Frank de energie terugkomen die uit hem is weggevoerd. Hij begint zelfs over zijn toekomst na te denken. Maar de rust wordt verstoord door een paar andere gasten waar iedereen last van heeft. Ze hebben overal lak aan, zuipen veel te veel, houden geen afstand en zorgen voor veel overlast, ook buiten. En dan zijn er nog een paar mensen met psychiatrische problemen, die soms heel raar doen tegen hotelgenoten of voorbijgangers. Frank ziet dat de 'overlast door daklozen' de lokale media haalt. Als hij naar buiten gaat, voelt hij de argwanende en soms agressieve blikken. Daar begon hij als dakloze aan te wennen, maar het voelt erg oneerlijk. Zijn ergernis neemt toe. Dan barst de bom. Als het groepje dronken gasten de gang blokkeert en ze zelfs beginnen te duwen en te trekken, deelt hij een paar rake klappen uit. Het gevolg: het hele groepje wordt geschorst, maar Frank ook! Vanwege 'ontoelaatbaar gedrag'. Er blijkt geen beroep mogelijk. Je komt er gewoon niet meer in. Zo staat Frank weer op straat. Maar

Frank werd tien seconden na het nemen van deze foto door zes agents omsingeld. Rabbijn Maarsseplein in coronatijd.

hoe anders is het nu! De dagopvang is dicht en ook de bibliotheek en andere pleisterplaatsen. Hij kan zelfs nergens meer naar de wc of zijn handen wassen, terwijl overal staat aangeplakt dat dat moet. Ook de soepbus rijdt niet meer, 'omdat iedereen in de opvang is'. Het Straatpastoraat op vrijdag is ook dicht, al delen ze nog wel maaltijden uit aan mensen die op straat zijn. En enkele christelijke groepen doen dat op andere dagen op de plek van de soepbus. Maar Frank vindt het daar

eng. Er zijn toch nog wel zo'n vijftig mensen en ze houden veel te weinig afstand van elkaar. 'Ik heb wel grotere zorgen dan corona', zegt iemand tegen hem. Omdat hij nog steeds wacht op zijn daklozenuitkering, ziet Frank maar twee mogelijkheden: bedelen of stelen. Hij wil het allebei niet, maar bedelen zit er sowieso niet in met die akelig lege straten. 'Dan maar hopen dat de gemeente en de opvangorganisaties toch nog weer met een oplossing

Verbeterde opvang

Straatpastor Klaas Koffeman: 'We moeten van de overheid zoveel mogelijk thuisblijven. Maar hoe doe je dat als je dakloos bent? Op advies van de GGD zijn de daklozen uit de grootschalige nachtopvang ondergebracht in hotelkamers, 24-uurs opvang dus. De gemeentelijke afdeling Maatschappelijke Opvang (onder verantwoordelijkheid van wethouder Bert van Alphen) verdient een groot compliment voor deze omvangrijke operatie. Dak- en thuislozen behoren, ook qua gezondheid, tot de meest kwetsbare groepen in deze coronatijd. Niet alles kan voor iedereen worden geregeld, maar de gemeente, de opvanginstellingen en organisaties als de onze, blijven zoeken naar oplossingen voor de nog resterende problemen. Hopelijk wordt volgehouden, ook als het langer gaat duren. Wie weet komen daar nog leerzame en inspirerende ervaringen uit voort voor daarna.' Info: straatpastoraatdenhaag.nl

komen voor de mensen die nog op straat zijn', denkt Frank. Tot zolang moet hij zelf zien te overleven.

KLAAS KOFFEMAN, STRAATPASTOR

BIJBEL IN BEELD

Intrinsieke band tussen lijden en verheffing

Twee kunstwerken met een voorstelling van Christus. Een zestiende-eeuwse schildering brengt de invloed van de toenmalige pandemie in beeld: ook na de verrijzenis blijven de sporen van het lijden te zien.

Sinds een jaar heeft dit glasruitje een permanente plaats in de Gasthuiskapel van Museum Gouda. De maker van dit uiterst zeldzame glas-in-loodruitje is Wouter Crabeth (ca. 1520/1530-1589), een van Gouda's beroemdste kunstenaars. Dit ruitje stelt de verzen Christus voor die triomfeert over zonde, kwaad en dood. Trefend schetst Crabeth Christus' opstanding uit de dood; met het rechterbeen stappend uit het graf en trappend op de beenderen van de dode, terwijl het linkerbeen nog in het graf staat. Ondertussen omklemt hij een gouden kruis waarmee hij de duivel opzij duwt. Crabeth schildert deze figuur met staart en hoorns en duidt daarmee de personificatie aan van het kwaad dat is overwonnen. Hij verzinnebeeldt op

Glasruitje Gasthuiskapel, Museum Gouda.

treffende wijze de overwinning op de dood. De dood moet wijken voor de verzen Christus. Wat opvalt aan dit kunstwerk is dat alle lichamen – het geschonden lichaam van Christus inclusief – tekenen van het verval vertonen, littekens van het

lijden. Ze zijn getekend door zweren en builen. Dat doet de invloed van de pest vermoeden, tot diep in de zestiende eeuw. Halverwege de veertiende eeuw had deze pestepidemie het leven gekost aan ongeveer een derde van de Europese bevolking. Zelfs tot aan de negentiende eeuw kwam deze ziekte, die veel weg heeft van tyfus, in grote delen van Europa voor. Sommigen zien een relatie tussen de pest en de sterke opkomst van het beeld van de lijdende Christus. Mensen gingen hun eigen lijden identificeren met het lijden van Christus. Het is niet ondenkbaar dat Crabeth zich hierdoor heeft laten inspireren.

Omhoogkijken

Een andere zoon uit Gouda heeft in onze tijd eveneens gewerkt aan een beeld van de verzen Christus. Kees Dernee, pastoor van de rooms-katholieke parochie De Vier Evangelisten, maakte aan het begin van deze eeuw dit beeld aan een wel drie meter hoog

Christusbeeld in de Emmauskerk.

kruis. Je moet omhoogkijken, wil je het beeld goed tot je laten doordringen. Hiermee verwijst dit beeld naar

Christus' hemelvaart, ondanks de inspiratie die Dernee hiervoor haalde uit het beeld van de lijdende Messias. Dit beeld van de verzen Christus aan het kruis staat in de Emmauskerk aan de Leyweg in Den Haag. Het beeld laat de intrinsieke band zien tussen lijden en verheffing. Sommige theologen zien bij Johannes (de evangelist) in de kruisiging van Jezus ook zijn verheffing of verhoging. De wolk waarop Christus hier staat, verwijst ondubbelzinnig naar het verhaal van de hemelvaart van Christus dat Lucas in het eerste hoofdstuk van het Bijbelboek Handelingen beschrijft. Daar wordt Jezus voor de ogen van zijn leerlingen omhoog geheven en een wolk onttrekt hem aan hun gezicht. Volgens de Bijbelse overlevering gebeurde dit veertig dagen na zijn verrijzenis. Enkele hoofdstukken daarna duidt Lucas Jezus' hemelvaart aan als een verhoging aan Gods rechterhand.

Medemenselijkheid

Kees Dernee heeft het kruis waaraan dit beeld is bevestigd blauw geschilderd. Deze kleur verwijst naar de hemel, de 'bestemming' van Christus' hemelvaart. We zien amper nog de kruiswond aan zijn rechtervoet. De goede verstaander ziet wellicht hierin de overtuiging dat een mens weliswaar getekend kan worden door het lijden, maar niet daartoe wordt gereduceerd. Christus wordt afgebeeld met uitgestrekte armen, eenieder uitnodigend die gebukt gaat onder lijden en last. De link is dan snel gelegd met de bijbeltekst uit Matteüs 11,28-30: 'Kom tot Mij, allen die vermoeid en belast zijn, en Ik zal je rust geven; neem mijn juk op je en leer van Mij, want Ik ben zachtmoedig en nederig van hart, en je zult rust vinden voor je ziel; want mijn juk is zacht en mijn last is licht.' In onze huidige periode van pandemisch lijden is dit vooral een troostrijke gedachte; een groots gebaar van medemenselijkheid.

DUNCAN WIELZEN, PASTORAAL WERKER BIJ DE PAROCHIE DE VIER EVANGELISTEN

Firma A. H. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:
• levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:
• Ad Patres Frederik Hendrikslaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
• diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
• bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl
070 345 16 76
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

advertenties

ENGELN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOOR.NL - WWW.ENGELNENSPOOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

Na de coronacrisis weer allemaal naar buiten

‘Het is helend om in de natuur te zijn’

INTERVIEW Hans van Engeldorp Gastelaars is gepassioneerd natuurschilder en -tekenaar. Hij vindt inspiratie in de natuur, onder meer als duinwachter in het waterwingebied van Dunea. ‘Het is overweldigend om de geboorte van een reekalf mee te maken.’

SCHILDERIJ VAN HANS VAN ENGELDRP GASTELAARS

Canadese ganzen wagen de oversteek met hun enige overgebleven kuiken; jonkies zijn de eerste dagen in het water een gewilde prooi voor snoeken en meeuwen.

Vanuit mijn atelier keek ik vanochtend vroeg over de polder naar het bos en daar stonden vijf reeën, prachtig! Als klein jongetje, opgegroeid in Doesburg, zat ik altijd al in de natuur. Met mijn vader ging ik mee op jacht en van hem leerde ik veel over de natuur. Hij schoot bijvoorbeeld hazen en die aten we op. Dat was toen heel gewoon, daar viel niemand over. Je leefde op het land en van het land.’

Rijksveldwachter

‘Ik had al vroeg de ambitie om boswachter te worden, maar mijn vader zei: “Dat is armoe. Je gaat naar de mulo.” Via de marechaussee kwam ik vervolgens bij de politie in Wassenaar en later Haaglanden terecht. Ik trad daarmee in het spoor van mijn grootvader, die rijksveldwachter was. Maar de natuur bleef trekken en op een gelukkige dag viel mijn oog op een advertentie waarin een duinwachter werd gezocht met politie-ervaring. En zo ben ik dan toch 25 jaar geleden via omzwervingen beland op de plek waar mijn passie ligt.’

‘Als duinwachter ben ik in alle

jaargetijden midden in de natuur. Dat geeft mij eindeloos veel inspiratie om te tekenen. Het is overweldigend om de geboorte van een reekalf mee te maken. Of om een winterkoninkje tussen de herfstbladeren zijn lied te horen zingen. Die beelden neem ik goed in mij op om ze later thuis in mijn atelier te tekenen. Ik ben in mijn werk gastheer en vraagbaak voor de

‘Geen kunstenaar maar een kunstenmaker’

recreant. Het is mooi de bezoekers te leren om op een andere manier te kijken. Tijdens een winterexcursie wees ik de deelnemers eens naar een duinhelling verderop: “Kijk, daar ligt een vos in de zon te slapen.” Het duurde even voordat zij de vos zagen, want je kijkt er gemakkelijk overheen als je niet weet waar je op moet letten.’

Ambachtsman

Hans heeft zichzelf tekenen en schilderen geleerd. ‘Waar dat talent vandaan komt weet ik niet. Misschien zit

het wel een beetje in de familie, want mijn overgrootvader beschilderde rijtuigen. Maar ik denk dat het ook een kwestie is van goed kijken, details in je opnemen: hoe valt het licht, waar is de schaduw.

Een paar jaar geleden deed ik mee aan een kunstmarkt. Mensen stonden twee rijen dik te kijken hoe ik een eekhoortje tekende. Een kind riep: “Kijk mama, dit vind ik wél mooi!” Dat deed me deugd, als ambachtsman tussen al die kunstenaars daar. Ik noem mijzelf geen kunstenaar. Ik wil geen kunststempel op mijn werk zetten; ik doe het omdat ik het heerlijk vind om te doen.’ En dan, lachend: ‘Ik ben eerder een kunstenmaker.’

Wat maakt dat we zo massaal de natuur in willen? Hans: ‘Het is helend om in de natuur te zijn, dat is ook wetenschappelijk bewezen: het verlaagt je bloeddruk en je cholesterol, het brengt je tot rust. Ook op tv kijken we graag naar natuurdocumentaires, maar we zijn wel geneigd om het natuurlijke leven te romantiseren. Alles wat haartjes en veertjes heeft vinden we schattig. De leeuw die welpjes doodt omdat hij de drang heeft om

met de moeder-leeuw in te paren, doet dat omdat het in zijn genen zit. Maar dat willen we liever niet zien, want dat vinden we zielig voor de welpjes. Het dierenleven is een kwestie van eten of gegeten worden en dat is hard. Dat zie je ook bij huisdieren. Behalve een lieve vrouw heb ik namelijk ook een vriendin met een snor: een ruwhaarteckel.

Na een ingreep door de dierenarts, liep ze na een uur alweer te dertelen. Dieren leven in het moment en zijn geen “denkers” zoals wij.’

Zandhagedissen

Na de coronacrisis zullen de parkeerplaatsen bij Meijndel weer vol staan, want het blijft trekken. Wat maakt dat gebied nu zo bijzonder? Hans vertelt: ‘Op een relatief kleine oppervlakte tref je diverse biotopen aan. Dat is het gevolg van de verschillen tussen wat er groeit en leeft op de noord- en zuidhellingen van het duingebied. Op de zuidhellingen is het warm, daar zie je korstmossen en zandhagedissen. De noordzijde heeft een vochtige habitat: daar vind je varens en andere schaduwplanten. In de vochtige duinvalleien tref je orchideeën en parnassia aan. En wat te denken van de blauwe kruisbladgentiaan; die komt nergens anders in Nederland voor.’

‘Alles met haartjes en veertjes vinden we schattig’

Door de stikstofdepositie [de invloed van grote hoeveelheden stikstof op de bodem, red.] groeien de duinen in hoog tempo dicht. Konijnen zouden die beginnende begroeiing weg moeten eten, maar omdat er nog steeds konijnziekten heersen, hebben we dat opgelost door er paarden, runderen en schapen te laten grazen. Daarmee zorgen we ervoor dat het duin open blijft. De natuur is kwetsbaar en we moeten zuinig op haar zijn.’

GREET KAPPERS

INFO TEKENINGEN: NATUURTEKENINGEN.NL.
INFO RONDELEIDINGEN EN WANDELROUTES: DUNEA.NL.

Hans van Engeldorp Gastelaars in zijn atelier.

FOTO VAN HANS VAN ENGELDRP GASTELAARS

Verwarring, angst en verdriet

We balanceren in deze periode tussen angst en hoop. Wie kent het niet dat je er soms somber van wordt.

Een oudere man vertelt: ‘Ik ben voor mezelf niet bezorgd of bang, maar wel voor mijn vrouw en kinderen – dat ze ziek kunnen worden of erger...’

Een normaal gesproken druk bezette vrouw schrijft: ‘In het begin voelde ik me stuurlaars, ontworteld. Ik probeer mezelf nu te herpakken door bezig te zijn met de natuur: de vensterbank staat vol met zaadjes in potjes. Het is hoopvol om al dat prille groen te zien komen. Maar ik bereid mij voor op de komende teleurstelling. Want kiemplantjes vragen op een gegeven moment om de volle grond...’

Een deelnemer aan een filosofiegroep schrijft: ‘De Stoïcijn Epictetus zei: “Het zijn niet de dingen die je in verwarring brengen, maar je oordeel erover.” Alles wordt makkelijker als je je gedachten over de crisis kunt loslaten.’

Jasper Klapwijk (predikant in de Ichthuskerk) deelt zijn verdriet op Twitter: ‘Mijn vader en moeder hebben beiden Alzheimer. Mijn moeder gaat naar het verzorgingshuis. Mijn vader kan niet mee. Dus na 64 jaar huwelijk gescheiden;--(’ De Wet Langdurige Zorg houdt bij de zorgfinanciering geen rekening met partners. Willem Greving: ‘Deze geldkwestie gaat voorbij aan onze waardigheid. Regel gewoon een tweepersoonskamer.’

Leven bij de dag

Een alleen-levende vrouw schrijft: ‘Ik sta op de waakvlam. Alles is kleiner geworden. Eten, drinken, slapen, werken. Geen Anna Karenina, niet alle opera’s van Mozart, geen diepzinnige brieven of lange telefoongesprekken. Op de waakvlam. Wachten. Kleine wereld. De buurvrouw die haar hondje tien minuten eerder uitlaat. Knoppen aan de kastanjeboom. Meer is het niet. Meer hoeft ook niet.’ Een gepensioneerd pastoor zegt: ‘Dikt het leven in tot de essentie? Ik weet niet of dat zo is.’

Het is wel saai. Ik doe wat ik me heb voorgenoemen te doen en leef bij de dag. Zoals Luther schreef: “Als ik wist dat morgen de wereld zou vergaan, zou ik vandaag nog een appelboom planten.”

Wandelen langs de bunkers van de Atlantikwall

Een manschappenverblijf voor tachtig Duitse soldaten

75 JAAR BEVRIJDING Tijdens een wandeling langs de bunkers van de Atlantikwall besef je: vrijheid is nooit vanzelfsprekend. 'Dat we er maar hartstikke blij mee mogen zijn', aldus gids Robert van Venetië.

Rondleider Robert van Venetië bij een van de vele bunkers in Scheveningen.

Wie altijd al meer heeft willen weten over de bunkers van de Atlantikwall, moet – als het volgens de coronarichtlijnen weer kan – aanhaken bij de bunkerwandeling, die langs randje centrum, Benoordenhout en een deel van Scheveningen voert. De wandeling wordt georganiseerd door het Gilde, een vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor 'kennisoverdracht'.

Blinkende verf

Even is het alsof Robert van Venetië terug is in de Tweede Wereldoorlog, al heeft hij die niet meegemaakt. 'Dit valt natuurlijk gigantisch op, ook vanuit de lucht', moppert hij langs de Badhuisweg. Pal voor Manschappenbunker 622, aan de rand van de Nieuwe Scheveningse Bosjes, is kort geleden een overkapping aangebracht. Spik-splinternieuw en met blinkende verf. De gids van

het Gilde kent de reden voor het aanbrengen van het bouwsel niet, maar is er niet over te spreken. 'Het hoort er gewoon niet. De Duitsers hadden het ook niet, dus waarom wij wel?'

'Contrast tussen natuurschoon en rauwe werkelijkheid'

Manschappenbunker 622 was onderdeel van de Atlantikwall, de van Zuid-Frankrijk tot Noord-Noorwegen lopende verdedigingslinie die Hitler in 1942-'43 liet aanleggen. Na de mislukte Duitse invasie van Groot-Brittannië en het begin van de aanval op Rusland, beide in 1941, wilde 'Der Führer' geen risico lopen op een geallieerde

invasie vanuit zee. De bouw van de Atlantikwall in 1942-'43 werd een ingrijpende operatie voor Den Haag, als bestuurlijk en militair centrum een belangrijke stad voor de Duitse bezetter. In november 1942 kregen 135.000 burgers, een kwart van de Haagse bevolking, het bevel hun woningen te ontruimen en te verlaten. Talloze huizen werden gesloopt, waaronder vrijwel de hele Bomenbuurt. Alles om een vrij schootsveld voor het Duitse leger te creëren of ruimte te maken voor de verdedigingswerken van de Atlantikwall. Hiervan waren er naar schatting 1700 in en om Den Haag, waarvan een flink deel bewaard is gebleven.

Griezelen in het donker

'Alles met "bunker" erin trekt', verklaart Robert van Venetië de populariteit van de bunkerwandelingen, die sinds vier jaar enige tientallen keren

per jaar gemiddeld vijftien tot twintig deelnemers trekken. 'Romantiek, griezelen, het is donker. Dat leeft gewoon.' De 59-jarige Hagenaar is de aangewezen persoon voor een rondleiding langs bunkers en andere stellingen in de stad. Zijn ouders maakten als pubers de oorlog mee en vertelden hem er zoveel over, dat een diepgaande interesse bij de zoon niet kon uitblijven. Van Venetië studeerde onder meer geschiedenis en naast bunkergids voor het Gilde, is hij begeleider van de fietstocht 'Beleef 75 jaar vrijheid' voor evenementenorganisatie Ga Den Haag.

'Vrijheid' is een sleutelbegrip tijdens de bunkerwandeling. 'Dat we er maar hartstikke blij mee mogen zijn', omschrijft Van Venetië de verworvenheid die soms al te makkelijk als vanzelfsprekend wordt beschouwd. Hij staat op een heuveltje langs de Nieuwe Parklaan, dat naast een bankje, voorjaarsbegroeiing en zingende vogels

'Een ampul gif, voor als het misliep'

geen opvallende kenmerken vertoont. Maar onder de oppervlakte ligt een omvangrijk manschappenverblijf, waar zestig tot tachtig Duitse soldaten dag en nacht paraat waren. Vlakbij is een villa gebouwd op de vier meter dikke muren ('een dijk van een fundament') van een opslagplaats voor munitie.

Birken Haarwasser

'Wat mij raakt, is de tegenstelling tussen de schoonheid van de natuur en de rauwe werkelijkheid van het verhaal', zegt Van Venetië. 'Het is geen vrolijk verhaal.' Zeker voor wie bedenkt dat ieder heuveltje in de nabijgelegen Nieuwe Scheveningse Bosjes een bunker verbergt. 'Een stuk of dertig', schat de gids, het onbekende aantal niet-gevonden bunkers buiten beschouwing latend.

Toch zegt hij ook: 'Het is geen straf om hier te lopen.' Daarvoor zijn de resten van deze recente geschiedenis te fascinerend. Zo haalt hij in een parkje in Benoordenhout een leeg flesje uit zijn rugzak. Hierin zat 'Birken Haarwasser', waarmee een anonieme SS'er in de bad- en douchebunker zijn toilet maakte. Ter plekke werd ook een ampul met gif aangetroffen – voor als het misliep. Overigens is een waarschuwing op zijn plaats: slechts een paar van de bunkers zijn toegankelijk. En dat alleen op aanvraag, op beperkte tijden of tijdens speciale gelegenheden, zoals de Bunkerdag op 6 juni. Robert van Venetië begeleidt ook de (voorlopig afgelaste) speciale 'Bezetting, Verzet, Bevrijding'-wandelingen, die mogelijk later dit jaar kunnen plaatsvinden.

MATTHIJS TERMEER

MEER INFO: GILDEDENHAAG/STADSWANDELING/BUNKERWANDELING-20

Henk Baars over zijn Maria-icoon:

'Het helpt niet en toch ook weer wel'

HUISKAMERDEVOTIE Hoe wijden Hagenaars zich thuis aan een hogere macht of overtuiging? *Kerk in Den Haag* is daar nieuwsgierig naar en gaat op zoek.

Henk Baars is als voorzitter en voorganger verbonden aan de Haagse Dominicus, een oecumenische geloofsgemeenschap. In zijn huiskamer staat een Maria-icoon, ooit door zijn vader nageschilderd naar een zeventiende-eeuws Russisch voorbeeld. 'Maria als leidsvrouw', staat er achterop.

'Voor een operatie prevel ik het Weesgegroet'

'Ik vind hem mooi', zegt hij. 'Mijn vader kon dat goed. Dat kwam doordat hij als drukker was opgeleid om heel precies te werken en iets naschilderen deed hij op dezelfde manier. Ik heb ook nog een Christus-icoon van hem; die staat naast Maria.' Baars: 'Ik was altijd enorm van "getverdemme", al dat devotionele gedoe, wat een flauwekul

allemaal. Ik ben ook nog eens op 15 augustus jarig: Maria Hemelvaart. Drie kinderen voor mij zijn jong overleden; dat was natuurlijk dramatisch. Ik was de eerste die overleefde. En dan in de jaren vijftig geboren worden op 15 augustus in een katholiek gezin; dat had een zekere betekenis.

Ik moest er dus eigenlijk niets van hebben, totdat ik merkte dat bij crisismomenten het Weesgegroet het enige gebed was dat over mijn lippen kwam. Tijdens mijn beroerte kwam ik nergens anders op dan die mantra. Ook voor of vlak na operaties kan ik niets anders dan het Weesgegroet prevelen. Het is iets dat heel diep ergens vandaan komt, het was het allereerste gebed dat ik leerde. Rationeel en theologisch heb ik eigenlijk niets met Maria, maar emotioneel weet ik niks anders te bedenken als ik werkelijk in de narigheid zit. Dan komt er geen Oosterhuistekst bij me naar boven, ook al zijn die nog zo mooi.'

Dagelijkse spiritualiteit

Baars: 'Toen mijn vader en moeder allebei dood waren, vond ik deze icoon zo mooi dat ik besloot

hem neer te zetten. De icoon betekent veel voor me. Ik brand er in deze tijd iedere dag een lichtje bij, in verband met het coronavirus,

'Haal het uit je kast en zet er een lichtje voor'

maar ik steek ook wel eens een lichtje aan voor mensen die wat steun kunnen gebruiken. Ik heb daar niet allerlei gedachten bij, van dan heeft-dat-dit-of-dat-als-resultaat. Dat hoeft ook niet, het is voor mij een vorm van dagelijkse spiritualiteit.

In deze tijd waarin veel mensen noodgedwongen thuiszitten, is een spiritueel huisobject misschien wel interessant en zelfs aan te raden. Doe er eens iets mee, haal het uit je kast en zet er een lichtje voor. Op een wonderlijke manier helpt het niet en toch ook zeker wel.'

JOLLY VAN DER VELDEN

De Maria-icoon betekent veel voor Henk Baars.

Van Pasen naar Pinksteren (31 mei)

Onze onmacht te boven

THEOLOGIE Met Pasen klonken er dit jaar minder 'halleluja's' dan anders. Hoe nu toe te leven naar Pinksteren? Eerst maar bidden, aldus Jezus tegen zijn leerlingen. En luister naar elkaars dromen, stel je open voor wat je voor onmogelijk hield.

Dichter bij een Paaservaring komen dan dit jaar is nauwelijks mogelijk.

Ds. Jan Buskes (1899-1980) schreef eens dat er veel te veel 'halleluja's' klinken rond Pasen. In de evangeliën horen we verwarring en ongelof. De vrouwen die het Paasnieuws vertellen, wordt kletspraat verweten. De mannen op weg naar Emmaüs lijden aan een post-Paschale depressie. Al die tijd achter een 'verliezer' aangelopen! De halleluja's gaan pas los in het laatste Bijbelboek, zei Buskes. Dood en duivel verslagen en de gebeden van martelaren verhoord. 'Brand new world': Halleluja!

Dagkoersen

Dit jaar konden we geen Pasen vieren zoals we al generaties doen. Geen Paaswake en samen in het donker wachten op 'Licht van Christus'! Niet het doopwater op je gezicht voelen

'Hoelang gaat die quarantaine in Jeruzalem duren?'

spatten, geen kinderen met Palm-pasestok. Alleen thuis vrolijk 'Halleluja' zingen, nou nee. De dood overwonnen? Dagelijks de melding van het aantal overledenen, alsof het om dagkoersen gaat. Natuurlijk, we wisten van de doden van Aleppo, van de kinderen op Lesbos die sterven van ontbering. Maar met die

Hadden de mannen, die bedroefd naar Emmaüs liepen, al die tijd achter 'verliezer' Jezus aangelopen?

machteloosheid kon je bij elkaar schuilen in de kerk.

Sámen tegen de klippen op bidden, zingen, tranenbrood delen en toekomstwijn proeven. Wantrouwig hoor en lees ik nu stemmen die van de nood een deugd maken. 'We kunnen een nieuwe manier van geloven oefenen.' 'We moeten als kerk de sociale media meer leren benutten.' 'Dit is een tijd van bezinning, alles wordt beter.' Ik ga het allemaal niet tegenspreken. Maar geloof in Jezus wordt altijd beleefd in de concrete ontmoeting, in handtastelijk heil. 'Groet elkaar met de heilige kus', schrijft Paulus. 'Wees een Christus

voor de ander', zei Bonhoeffer toen het onheil heerste.

Deze periode brengt mij terug bij de talloze uitvaarten, lopend tussen de graven. 'Als het nu allemaal niet waar is? Al die grote woorden over opstaan en eeuwig leven?' Het was geen hemels vergezicht dat mij dan bevrijdde. Het was het thuiskomen in 'mijn' gemeente, waar met vallen en opstaan, geloof overeind bleef. Open Maaltijd, een knuffel, zingen en janken en... af en toe halleluja!

Zoethoudertje?

Het zijn twijfelende leerlingen die van Jezus te horen krijgen dat ze moeten

bidden om de 'trooster'. In het Engels 'comforter', waar het Latijnse 'samen sterk' in zit! De Geest is de 'verbinder', het vuur dat alleen blijft branden als we het doorgeven. Maar de belofte

'Wees een Christus voor de ander'

moet wel aangegrepen worden. Juist nu Jezus uit het zicht verdwijnt. 'Hij zit op de troon', zeggen alle meditaties. Maar is dat geen zoethoudertje voor ons hier beneden? 'Blijf in Jeruzalem en bid': een gebed zonder end in

de bovenzaal? Ze wisten niet wat Lucas wist, die het na tien dagen wel wetletjes vond. Hoelang gaat die quarantaine in Jeruzalem duren? Voerden ze er tussendoor theologische en politieke discussies: 'Bidden is mooi, maar daarmee krijg je de Romeinse bezetter het land niet uit.' 'Bidden om de Trooster? Als we elkaar troosten is dat al heel wat.' En toch bleven ze 'volhardend', zo'n typerend woord bij Lucas. Drie jaar waren ze met Jezus opgetrokken en Hij was betrouwbaar gebleken. Zoals Hij de Schriften uitlegde en leefde, zo kenden ze er geen tweede.

Vertrouwen: in een samenleving die door 'corona' wordt ontworcht? We dachten dat we de regie hadden, maar nu moeten we overleven. Dat is even schrikken, of je nu gelooft of niet. De uitdaging voor ons ligt daarin dat we niet vóór onze beurt gaan profeteren, preken of 'zie je wel' roepen. Hij die op de troon zit, regeert door onze onmacht heen. Corona zal niet de laatste ramp zijn. De zeespiegel stijgt, we komen om in plastic. Eerst maar bidden, zegt Jezus, luister naar elkaars dromen, stel je open voor wat je voor onmogelijk hield: dat deuren en ramen opengaan, de straat op, taal naar elkaar roepen die verbindt, handreikingen van liefde. Eten van hetzelfde brood en drinken uit dezelfde beker. Pinksteren: we vieren dat we onze onmacht te boven zullen komen.

ROB VAN ESSEN

Zingeving

Op facebookpagina's en kerkwebsites staan teksten die ons een hart onder de riem moeten steken. Zo schrijft Jan Eijken, pastoraal werker van de parochie Maria Sterre der Zee: 'We kunnen elkaar voorlopig niet zien, een hand geven of omhelzen. Misschien dat onze afzondering ons tot meer rust en nadenken brengt: wat is echt van belang in mijn/ons leven? In onze maatschappij, in onze kerkgemeenschap. Waar moeten we ons niet druk meer over maken, en wat is juist de moeite waard om onze energie in te steken?'

Peter Bakker, predikant van de Pax Christikerk, schrijft over zijn zoeken naar de geestelijke zin van wat er speelt en concludeert: 'Ik moet me houden aan: het goede doen en leven met God. Ook het woord van Jezus hielp me: "Weet dat alle haren op je hoofd zijn geteld." Als dat waar is dan mag ik voor mezelf en u, die dit leest, weten: we zijn in goede handen!'

Ouders en kinderen

Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) leidt de coronacrisis tot meer meldingen van huiselijk geweld. 'Mijn ouders maken constant ruzie', vertelde een leerling (19) wanhopig aan haar leraar. 'Met mijn andere broers en zussen thuis kan ik onmogelijk online-studeren; we delen overigens dezelfde computer. De school is dicht, de bibliotheken zijn dicht, bij opa en oma mag ik niet komen. Ik kan echt geen kant op en thuis wordt er van alles uitgevochten.'

Maar in sommige gevallen verbeteren de relaties thuis. Zo zegt een jeugdwerker: 'Sommige jongeren zeggen enthousiast dat hun ouders meer tijd met hen doorbrengen. Eindelijk een goed gesprek of aandacht voor hun studie.'

IN - DRUK

Een schoongeveegde agenda en m'n bibliotheek ietwat uitgedund; de oogst van coronaquarantaine. Ook drong de vraag zich op of ouder worden ook wijzer worden is. Wat heb ik eigenlijk, soms door schade en schande, bijgeleerd? De oogst ervan, zo bemerkte ik, valt zowel gelovige als ongelovige mensen ten deel. Toevallig ben ik het allebei tegelijk. Voorlopig – zonder pretentie van volledigheid – valt het volgende te melden:

1) Niet nog éven snel oversteken, want je ontwaakt zomaar in een ambulance (of niet). 2) Je bent geen betere opvoeder dan je ouders. 3) Boosheid en grieven in mail of brief vastgelegd, maken meer kapot dan je lief is. 4) Laat post niet langer dan een dag ongeopend liggen. 5) Even achteromkijken voor je het toilet verlaat. 6) Was regelmatig je handen: werd zelfs overheidsadvies. 7) Niets beloven dat niet op je prioriteitenlijstje komt. 8) Prioriteitenlijstje: maximaal drie voornemens. 9) Op reis: zorg dat je koffer een dag tevoren gepakt is. 10) Probeer af en toe iets aardigs

NOG WAT BIJGELEERD?

tegen de kassière te zeggen (zolang ze er nog zijn). 11) Een plantje gaat langer mee dan bloemen. 12) Schreeuw niet tegen kinderen; je maakt ze bang. 13) Er zijn domme vragen, maar het is nog dommer dat erin te wrijven. 14) Die vrouw achter haar rollator heeft de zwarte band judo. 15) Over de overledene valt veel goeds te zeggen. 16) Zeggen dat je een 'mannetje' hebt voor de tuin of de auto, kan echt niet meer. 17) Langdurige armoede maakt een mens woedend. 18)

Torenhoge schulden beroven mensen van slaap en levensvreugde. 19) Straatmuzikanten verdienen minstens een euro. 20) Jezus leeft, maar wáár, dat is aan ons om uit te vinden. 21) Wie niet zingt, verliest zijn ziel. 22) Er komt een dag dat je het geweldig vindt om opa of oma te zijn. 23) Jammer dat je zo laat tot de ontdekking komt dat je te laat bent. 24) Bevallen is voor even, afvallen duurt een leven. 25) Goede vriend(inn)en houden je bij de les. 26) Vooroordelen bestrijden?

Begin bij jezelf. 27) Wat pleit voor homeopathische verdunning? Prachtige koffiekleurige kleinkinderen. 28) Deskundigen zijn mensen die vertellen wat we al wisten. 29) Mijn moeder dacht dat klassieke muziek bij een uitvaart hoorde. Ze kreeg gelijk. 30) Verschrikkelijk! Met de poes naar de dierenarts en alleen thuiskomen. 31) 'Uitzending gemist': klopt, ik mis de tijd terug te kijken. 32) Agenda: boekje met vergeten afspraken. 33) De Bijbel: bij twijfel niet aanhalen. 34) Jammer dat ik eerlijkheid zo vaak aanzag voor schaamteloosheid. Heb mij nodeloos geërgerd. 35) Kost niets: aandacht. 36) Onmacht of schuld, dat maakt wel wat uit. 37) Profeten houden van mensen. 38) Geestelijke dwingelandij wordt vaak als vrijheid verkocht. 39) Geduld laat bloemen bloeien; ongeduld breekt ze in de knop. 40) Geluk: er wordt naar mij gevraagd. 41) Het leven heeft mij gehard, maar spelende kleuters stelen mijn hart. 42) Zittend plassen is lastig met seniorprostaat. 43) Orthodox? Geen ja en geen nee. 44) Contactloos betalen: wordt de bank beter van.

ROB VAN ESSEN

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u. en 12 u. Latijns: zo. 10.15 u. Vespers: 16 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Za 19 u. Zo. 11.30 u.
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 11 u.
Bezuidenhout. OLV van Goede Raad, Bezuidenhoutseweg 153. Woe. 12.30 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za 17 u. Zo. 9.30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstraat 194. Zo. 11u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. Nederlands: za. 20 u. en zo. 10 u. Spaans: zo. 12 u.
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningsseweg 233. Di. 9 u. Za. 17 u. Engels: 2de en 4de za. 18 u. Zo. 10 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevierevangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestraat 279. Vrij. 10 u. Zo. 10:30 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Za. 17 u. (even maanden). Zo. 10 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arsker, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Vrij. 9 u. Za. 17 u. (oneven maanden). Zo. 10:30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 10 u.
Overige Rooms-Katholieke kerken
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9:30 u.
Deutsch. Badhuisweg 35a. Zo. 10:30 u. English. Bezuidenhoutseweg 157. Zo. 10 en 17:30 u. Français. Stoepleaan 4, Wassenaar. Zo. 17 u.

Kerken met vaste gegevens

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 8:30 u. Heilig Avondmaal. Zo. 10:30 u. Contemporary & Traditional (Holy Communion) Service, 4de zo. Anointing & Prayer for Healing. Zo. 17 u. Wellspring Service, 4de zo. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1. 9:45 with praise band. 11:15 with organ and choir.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastraat 7. Zo. 10 u. eucharistie. 14/6: 16 u. vesper.
Exoduskerk Beresteinlaan 263. Zo. 10 u.
Vredekerk Maartensdijklaan 126. Arabisch: za. 19 u. Nederlands: zo. 10:30 u.
Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91. Zo. 10 u.
Leger des Heils Ambachtsgaarde 198. Zo. 10:30 u. met muziekkorps.
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 9:30 u. met zang en muziek. apgen.nl.
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo 10:30 u. stille samenkomst.

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stads wijken	Kerkgebouwen	Tijd	7 juni	14 juni	21 juni	28 juni
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Julia van Rijn	ds Jannet van der Spek	ds Christiaan Donner	ds Arie de Boer
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk Van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Henk Steinvoot	ds B. Zwaan	ds Chris Schreuder	ds Adrie Sterrenburg
Bezuidenhout Maria-hoeve	Christus Triumfatorkerk Julia van Stolberglaan 154	10.00	ds Jaap van den Akker	ds Annemarie Six-Wienen	ds Arnold Jobsen	ds Jaap van den Akker
	Pax Christikerk Vlamburg 2	10.30	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker	ds Menno Zandbergen	ds Elsbeth Gruteke-Vissia
Stadsdeel Laak Spoorwijk	De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Anja Hoogerbrugge	kringviering	ds Aad Dronkert HA	ds Dennis Verboom
Moerwijk/Morgen- stond/ Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Bas Plaisier	dr Nienke Vos	Dick Groenendijk	Arte Havenaar
Vogelwijk Bloemen- buurt	Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	*	*	*	*
Statenkwartier- O Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier- N	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30	*	*	*	*
	Noorderkerk Schuijtsstraat 9-11	10.00	ds Anneke Mooi	ds Henk van Laren	ds Geertje Zomer	ds Pieter Lugtigheid
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10.00	ds Martin Koster	ds Martin Koster	ds Trees van Montfoort	ds Jan Eikelboom S&T
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk Willem III straat 40	10.00	ds Wietske Verkuyl	ds Thomas Koelewijn	ds Michiel Aten	ds Wietske Verkuyl S&T
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	ds Sibren Smits	C. Scheen	J. de Bruin	J. Veldboom
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds David Schiethart	ds Jan Henzen	ds Martin Koster	ds David Schiethart
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurr.Kokstraat 173	10.00 17.00	ds Wim Scheltens	ds Gerco Lock	ds Jan Maasland	ds Gerco Lock
Scheveningen Dorp	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.30 17.30	ds A. van Vuuren	ds Barend Weegink HA Dienst aan Zee Bethelkerk	ds E. van Rooijen	ds Barend Weegink
Belgisch Park Statenkwartier-W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Arien Treuren	ds Charlotte van der Leest Cantate	ds Ad Wijnhuizen	ds Charlotte van der Leest Wereldmuziekdienst
Duindorp	Pr. Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00	1/6 Oude Kerk ds P. Schalk HA	ds Dirk-Jan Thijs 2.0 dienst	ds E. van der Hout	ds Ton Christ
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ds M. den Dulk	ds A. Heiner	M. Griffioen	Ellen Verheul
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	09.30	*	ds jacqueline Bakker	ds Fulco de Vries Bouwstra	Petra Vossegat-de Bruin

Kerken in overige categorieën

	Kerkgebouwen	Tijd	7 juni	14 juni	21 juni	28 juni	
PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds Bert Karel Foppen ds F. van Roest	ds Bert Karel Foppen HA ds Bert Karel Foppen	ds C. Blenk	ds Bert Karel Foppen	
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	ds Alex van Heusden	ds Karl van Klaveren	ds Wim Jansen	
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	*	ds Rienk Lanooy HA	ds Marja Flipse	10.30 ds Rienk Lanooy: cantate	
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Jannet van der Spek HA	ds Hanneke Allewijn	ds Fokke Fennema	naar Lukaskerk	
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Hartman Out NL	pasteur Hartman Out Sainte-Cène	pasteur Karel Blei	Jan la Grouw	
	Overige kerken	Deutsche Evang Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	Pred. Ulrich Thöle	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pred. Dagmar Opper
Doopsgezinde Gemeente Paleisstraat 8		10.30	ds Jannie Nijwening	ds Mieke Hennus	ds Machteld van Woerden	ds Hein Stufkes. Thema: Je bent zo mooi anders	
Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek		11.00	X	Thema: de vreemdeling in de Bijbel (volgende viering: 13/9)	X	X	
Ev. Broedergemeente Hernhutters Chas-séstraat 1		10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	Prosisa, zr Christine Welschen	zr Christine Welschen Thema: emancipatie	
Haagse Dominicus Th. Swenckestraat 30		10.30	Thema: God 'doodverklaard'? Ad de Grijter	X	Hannah Arendt Marieke Fernhout	X	
Indon Ned Chr. kerk GKIN Marcuskerk Jan Luijkenlaan 92		13.30	br Michael Patawala	ds Chris de Jonge	ds Stanley Tjahjadi	ds Bas Plaisier	
Kruispuntgemeenschap Hofzichtlaan 115		11.00	ds Chris Schreuder: Eucharistie	X	zr Rita Zuur	X	
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955		10.30	ds E. de Bijl Nachenius	ds Rien Lutmers	ds M. Junte	ds Antje van der Hoek	
Geref Kerk Vrijgemaakt Duinkerckstraat 1		10.00	ds Jasper Klapwijk	ds Arnout Francke	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk	
Ziekenhuizen		Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	pastor Willy Hoogendoorn	X	ds Yvonne Schoonhoven	X
		HMC Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor Bertus Wessel	ds John Batist	pastor Bertus Wessel	ds Irene Visser
		HMC Antonishove Banninglaan 1 Leids'dam	10.30	X	pastor Bertus Wessel	X	pastor Bertus Wessel
	Franciscuskerk Nic Broeckhuijsenstraat 23	10.30	pastor Sjef Smit	pastor Bernadette Janssens	pastor Nanda de Hoop	ds Joop Zuur	
	Clarakerk Vijgenstraat 43	10.30	pastor Mieke Speckens	ds Mineke Kroes		pastor Marie Thérèse van der Loo	
Dienst doven en slechthorenden	Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	X	X	ds Jan van der Wolf	X	

Taizédiensten

Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, Elke maandag 19.30 Taizéavondgebed | **Elandstraatkerk** Elke 1e zaterdag van de maand 19u30 Taizéviering | **Koningkerk** Voorburg, Elke 2e zaterdag van de maand 19u30

Doordeweekse diensten: ■ Avondgebed bij DE ZINNEN, elke maandag 18.15-18.45 in Christus Triumfatorkerk met aansluitend soep en broodje.
■ Aandachtscentrum, Schoolstraat 18, di t/m vr 13 u stilteviering. ■ Evangelisch-Lutherse Kerk, elke woensdag 12.45-13u middaggebed.

AGENDA MEI EN JUNI

Op kerkinderhaag.nl staat actuele informatie over activiteiten die online of in levenden lijve bijgewoond kunnen worden. Ga naar kerkinderhaag.nl/activiteiten voor een overzicht van alle activiteiten per dag.

PERSONALIA

Marja Flipse

Marja Flipse wordt de nieuwe predikant in de Kloosterkerk. Ze komt daar zij aan zij te staan met predikant Rienk Lanooy. Flipse (37) is opgegroeid in Goes en heeft de laatste 12 jaar in Wales (Verenigd Koninkrijk) voor de Anglicaanse kerk gewerkt. Ze was predikant in de stad Cardiff. Wanneer Flipse haar werkzaamheden in de Kloosterkerk aanvangt, is gezien de kerksluiting vanwege het coronavirus nog onzeker.

Ad van Nieuwpoort

Ad van Nieuwpoort is in maart be-roepen als predikant van de wijkgemeente Archipel-Benoordenhout. Hij zal in de Duinzichtkerk op de

kansel staan. Sinds 2012 was hij predikant van de Protestantse Gemeente van Bloemendaal en Overveen. Van Nieuwpoort is publicist bij gevarieerde dagbladen en tijdschriften. De datum van zijn intrede wordt bekendgemaakt zodra duidelijk wordt wanneer aan kerkdiensten weer deelgenomen kan worden.

4 en 5 mei

75 JAAR BEVRIJDING Alle publieke herdenkingen zijn vanwege het coronavirus afgelast. Voor het eerst in de geschiedenis wordt de klok op de Waalsdorpervlakte niet geluid, want dat zou bezoekers kunnen trekken. Op de website 4en5mei.nl staat hoe mensen thuis aandacht aan de herdenking kunnen besteden. Voor achtergrondinformatie over de afgelaste herdenkingen in Den Haag, zie: stichtingnationaalherdenkingsgravenhage.nl.

Muziek

De organist van de Kloosterkerk, Geerten van de Wetering heeft drie muziekstukken gecomponeerd die aansluiten bij de actualiteit en vertaald zijn naar delen uit de psalmen. Zo ontstonden drie stukken, gebaseerd op drie thema's: *vertrouwen* op een goede afloop aan het begin van een onzekere periode, *toevlucht*: bescherming zoeken als de situatie beklemmender wordt en *troost*. Te beluisteren op GEERTENVANDEWETERING.NL.

Keltische spiritualiteit

De wereld zien als goede schepping

VERSE THEOLOGIE Keltische spiritualiteit wil Gods Geest zoeken in het leven van mensen, dieren en planten. De geloofsbeleving is *down-to-earth*; praktisch en eenvoudig, maar ook opbeurend en activerend.

Op het Schotse eiland Iona raakt de hemel de aarde. Rond 560 stichtte Columba er een klooster, dat een ankerpunt bleef van Keltische spiritualiteit – ook toen die officieel binnen de kerk niet meer zo gewaardeerd werd. Nog steeds is Iona een van de plekken waar die onderstroom van Keltische spiritualiteit aan de oppervlakte komt. Het is een onderstroom die op verschillende momenten en plekken opwelt. Ik noem er drie.

Pelagius

Wezenlijke kenmerken van Keltische spiritualiteit treffen we al aan in brieven van de vierde-eeuwse theoloog Pelagius. Hij hechtte meer waarde aan de gemeenschap dan aan het instituut van de kerk en vond het leven belangrijker dan de leer. Bijzonder is dat hij de wereld wilde zien als goede schepping: *'De aanwezigheid van Gods Geest in alle levende wezens, is wat ze mooi maakt; en als we met Gods ogen kijken, is er niets op aarde dat lelijk is.'* Dat hij aan vrouwen de Schriften leerde lezen, riep weerstand op. Zijn overtuiging dat kinderen worden verwekt en geboren naar Gods beeld, leidde uiteindelijk tot de verkettering van zijn theologie. Het dwong Pelagius om vanuit Rome naar Ierland terug te keren. Hij zag zichzelf echter niet als de naïeveling die het kwaad en de zonde over het hoofd zag. Hij verzette zich wel tegen een erfzondeleer, die zegt dat mensen niet anders kunnen dan zondigen. Tegen deze hoofdstroom in zoekt de Keltische spiritualiteit tot op de dag van vandaag naar de 'erfgenade' van mens (man en vrouw) en wereld (natuur) als schepping van een goede God. Met de term 'erfgenade' drukte eerder al kerkvader Ireneüs van Lyon uit dat ook na de zondeval de scheppende liefde van God zichtbaar blijft in al het geschapene. Het geloof wil dat brandende kooltje weer aanblazen en die gloed oprakelen.

Carmina Gadelica

Een andere bron komt in de talloze stroompjes van de *Carmina Gadelica* aan de oppervlakte: een grote verzameling *gaelic* liederen, tussen 1860 en 1900 op de Hebriden (een eilandengroep in Schotland) door een rondtrekkende belastinginspecteur opgetekend. Niet alleen de taal en de wijze van *chanting* of de kenmerkende thematiek maakt deze liederen typisch Keltisch. Ze begeleiden het dagelijks

Keltisch kruis midden in het landschap op Iona.

leven en betrekken God bij de meest ordinaire handelingen. Teksten bij taken maken kennisoverdracht mogelijk – zo werkt een orale traditie. En dus zijn er *chants* en *prayers* voor bij het melken van koeien, bij het dichtdoen van luiken, bij de maaltijd en het vallen van de nacht – bij allerlei handelingen en momenten, bij 'tijden en wijlen'. Opvallend zijn de vele zegenbeden of

'Als je met Gods ogen kijkt, is niets lelijk'

blessings. In het *Liedboek zingen en bidden in huis en kerk* is zo'n ontroerende zegenbede uit de *Carmina Gadelica* opgenomen (p. 1525):

*Zegen, God, mijn kleine koe,
zegen, God, mijn verlangen,
zegen ons samenleven, mijn koe en ik,
en de manier waarop ik haar melk.
Zegen, God, elke speen,
zegen iedere vinger,
iedere druppel die in mijn schaal valt.
Zegen, God, mijn kleine koe.*

Iona Community

Toen de crisis in de jaren dertig van de

vorige eeuw voor velen in Glasgow bitere armoede bracht, begon dominee George McLeod met een project waarin arbeiders en jonge predikanten gingen samenwerken aan de herbouw van de Iona Abbey. Zo herrees het oude klooster op het eiland. En zo rees uit deze bouwgemeenschap de Iona Community, die inmiddels overal haar leden en vrienden heeft, ook in Nederland, ook in Den Haag. In haar liturgieën en liederen is die typisch Keltische spiritualiteit meteen herkenbaar. Dat geldt ook voor de voorschriften van de leefregel, die het bidden en werken van alledag heel concreet verbindt met de inzet voor de gemeenschap en de schepping (vrede en recht voor mens en natuur).

Op Iona werd ook ik geraakt door de schoonheid van het eiland, door de oude geschiedenis van deze welhaast tastbaar-heilige plek en door de hoopvolle spiritualiteit die hier zo helder opborelt. Een spiritualiteit die Gods Geest wil zoeken in het leven van mensen, dieren en planten. Geraakt was ik eerder al door een geloofsbeleving die zo deemoedig *down-to-earth* blijft, praktisch en eenvoudig, maar ook opbeurend en activerend. Wie gelooft dat het licht van Gods liefde ons heeft doordrongen, gaat naar dat licht steeds op

zoek: in de harten van mensen, in de schoonheid van de schepping. Sommigen zeggen dat Keltische spiritualiteit ten diepste Johanneïsche spiritualiteit is: 'Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen.' (Johannes 1, 5)

'Het leven belangrijker dan de leer'

Wie kennis wil maken met Iona kan zich inschrijven voor een week in de Iona Abbey, maar kan ook beginnen met een weekend van de Nederlandse Iona-groep (www.ionagroep.nl). Zingen is altijd een goed begin: de Iona Community heeft een bloeiende zangcultuur met prachtige liederen en aanstekelijke melodien. Als kroongetuige van Keltische spiritualiteit klinken de laatste woorden van een vastberaden Maria in een innemend lied van John Bell, als ze zojuist de boodschap van de engel heeft gehoord: *Tell God, I say yes*; zeg maar tegen God dat ik het doe.

DERK STEGEMAN,
PREDIKANT EN DIRECTEUR
VAN STEK

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

Mei/juni 2020, jaargang 23, nr. 226

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-

Katholieke parochie Maria Sterre der Zee.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 123 130 53
hoofredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64

Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofredacteur),
Irna van der Wekke (tekstredactie), Robert

Reijns (eindredacteur), Henk Baars,
Henriëtte Boerma, Rob van Essen, Hans
Hemmes, Rienk Lanooy, Margriet
Quarles van Ufford, Marijke Witteman,
Jan van der Wolf.

Medewerkers: Eric van den Berg (website),
Pieter van Schouwenburg (vormgeving).

Druk: Opmeer Drukkerij bv

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 123 130 53 (Robert Reijns)

Los postabonnement:
€ 22,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

advertentie

want met afscheid begint herinnering

Van Der Helm
uitvaartzorg

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Waken en wandelen voor vluchtelingen

Zaterdag 20 juni is het Wereldvluchtelingendag. Met twee activiteiten staan stad en land stil bij het lot van vluchtelingen.

Op 20 juni 1951 hebben de Verenigde Naties het Vluchtelingenverdrag aangenomen, waarin staat dat 'eenieder het recht heeft asiel te zoeken en dat te genieten'. Die dag is er een 24-uurswake in buurt-en-kerkhuis Bethel, het begin van een jaarlijkse traditie. Voorgangers en belangstellenden staan met gevarieerde liturgische activiteiten een

etmaal stil bij het lot van vluchtelingen. Dit jaar in het bijzonder bij kinderen die vluchten en minderjarige asielzoekers. Vanwege het coronavirus is deelname ter plekke waarschijnlijk niet mogelijk. Belangstellenden kunnen online participeren op zaterdag 20 juni, vanaf 12 uur. Volgen via: kerkinderhaag.nl/wakebethel. Eind juni zouden zo'n 7000 wandelaars vanuit tien steden kilometers lopen om geld op te halen voor noodhulp aan vluchtelingen. Volgens Stichting Vluchteling zijn wereldwijd 70,8 miljoen mensen op de vlucht en zijn de

omstandigheden in vluchtelingenkampen erbarmelijk. De sponsorloop gaat door, maar wordt vanwege het coronavirus niet in groepen gehouden. Belangstellenden kunnen een app downloaden en daarmee op eigen initiatief aan de wandel gaan. De actie eindigt op 20 juni. Zie nachtvande vluchteling.nl.

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN, OPNAMES EN AGENDA OPTREDENS: KERKINDENHAAG.NL

Onheil

Een boosaardig virus waart door 't land en lijkt de samenleving lam te slaan.
Gillend vliegen prooibeluste gele wagens door de straten af en aan.
Plastic mummies voeren bleke brokken wanhoop af, verpakt in cellofaan,
naar het zwaarbeproevede slagveld van 'de dans ontspringen' of 'ten onder gaan'.

Ernstig blikkend zegt ons landsbestuur: 'Blijf thuis, houd afstand en vermijd bezoek!
Op tv herkauwen nieuws- en praatprogramma's steeds dezelfde ouwe koek
en ze strooien glazenbolverhalen in de een of and're invalshoek.
Dus ik trek me maar terug in mijn gedachten, kijk een film of lees een boek.

Ik wil in deze enge, donk're tijden
de grote boze buitenwereld mijden.
De boodschappen, die doe ik op een draf,
maar liever liet ik ze nu thuis bezorgen,
alwaar we veilig zitten en geborgen,
al komen soms de muren op me af.

En het grote tandwiel dat om Mammons as heen draait, loopt knarsend vast en zwijgt.
Het is nu Asklepios' gevolg dat alle aandacht en waardering krijgt.
Artsen vechten zonder rust, terwijl de Dood al hoestend in hun nekken hijgt.
Hoe voorkom je, als dit langer duurt, dat het moreel daalt en de wanhoop stijgt?

Dit vermaledijde virus eist dat iedereen voorlopig binnen blijft.
Wie die regel aan zijn laarsje lapt, die loopt de kans te worden ingelijfd
tot een exorcist in labjas met een toverdrank het kwaad voorgoed verdrijft,
naar ons collectief geheugen, waar het tot de eeuwigheid aan toe beklijft.

Maar de natuur kan even ademhalen.
Je zag de maan nog nooit zo helder stralen.
De ganzen vliegen veilig op Schiphol.
Er worden minder egels doodgereden.
Er worden minder slakken platgetreden.
Dus Moeder Aarde smeekt ons: hou dit vol!

Nachtdiensten

Kees-Joost Botman (cardioloog, tijdelijk ic-arts) schrijft op Twitter: 'Ik vind die 12-uurs nachtdiensten zwaar, fysiek maar ook emotioneel. Soms twijfel ik: houden wij dit nog maanden vol? Lig ik straks op mijn buik aan de beademing op onze eigen ic? Wat een heldenstatus.' Een ambulancemedewerker: 'Die angst herken ik. Hoe vaak wij al bij mensen thuiskwamen die tóch koorts hadden en aan het hoesten waren... Daar sta je dan: niks een held te zijn, maar gewoon het werk te doen. Veel mensen denken dat je bij corona dodelijk ziek bent en op de ic belandt. Dus ze herkennen de milde klachten niet als corona. Dat komt ook omdat de nadruk van het RIVM zo ligt op het aantal doden en ic-opnames. Voor mij

is het meer dan duidelijk.' Een tandarts: 'Ik kan uw zorgen goed begrijpen. Vooral bij nachtwerk is je hele bioritme omgegooid. En maar helder blijven. Wat een energie kost dat. Heel veel sterkte. Ik bid voor u.'

Armoede in coronatijd

Bettelies Westerbeek, woonachtig en werkzaam in Moerwijk, maakt zich zorgen over de toenemende armoede in die wijk. Het coronavirus vergroot de bestaande problemen. Ze zoekt steun.

Een straat in Moerwijk.

Bettelies Westerbeek is namens de pionierskerk 'Geloven in Moerwijk' buurtpastor in die wijk. Zij twitterde: 'Het is zover, mijn adrenaline is op, vanaf vrijdag op volle toeren, nu komt het allemaal binnen. De eenzaamheid, de angst, de stress van de mensen die ik spreek, de armoede hier die nu nog problematischer wordt. En we kunnen niet weg. Dit is het nu.' Op Facebook deelde ze: 'Het valt me soms zwaar het lijden dat ik deze dagen tegenkom in Moerwijk los te laten. Daarom vandaag [...] dit gebed met de vraag of God zich wil ontfermen over deze kleine buurt die nu heel mijn wereld is.'

*Heer ontferm u over Moerwijk.
Ontferm u over onze burens die ten prooi vallen
aan hun psychoses, angsten, depressies en verslavingen,
nu alle structuur is weggefallen
en de wereld een bedreiging is.
Heer ontferm u over onze portieken
waar we dicht op elkaar leven, alles van elkaar horen en
waar het moeilijk is rust te vinden en de vrede te bewaren.
Heer ontferm u over iedereen hier die honger heeft,
omdat de boodschappen te duur geworden zijn,
en zwart werk door niemand wordt gecompenseerd.
Heer ontferm u over al die mensen met luchtwegenproblemen.
Het zijn er zoveel in onze buurt,
dat het virus geen vat op hen krijgt, dat ze gezond mogen blijven.
Heer ontferm u over alle kinderen wiens ouders de taal niet spreken,
die niet geholpen worden bij hun schoolwerk.
De gezinnen die geen internet kunnen betalen
om bij de les te blijven.
Ontferm u over alleenstaande vaders en moeders,
die zo hun best doen maar met de handen in het haar zitten
en de zorg voor hun kinderen met niemand kunnen delen.
Heer ontferm u over mensen die zo dom zijn om toch samen te scholen.
We zien ze op het Heeswijkplein,
de Jan Luykenlaan en het Zuiderpark.
Dat ze tot inkeer mogen komen en binnen blijven.
Heer ontferm u over iedereen die ziek is,
nog ziek gaat worden, mensen die zullen sterven
of bang zijn om dood te gaan.
Heer ontferm u over ons.'*

Steun

Ruim honderd mensen stuurden Westerbeek een digitaal hartje, duimpje omhoog, of gewoon alle goeds. Westerbeek op Twitter: 'Dank lieve mensen voor jullie bemoedigende woorden, de dag begonnen met een paar mooie liedjes heel hard onder de douche mee te zingen, een kaars aan te steken en mezelf vanavond een vrije avond te verplichten.' De pionierskerk zamelt geld in voor Moerwijkers in nood. Doneren kan via: bunq.me/CoronahulpGiM of bankrekeningnummer NL 82 BUNQ2042 5094 50 t.n.v. stichting Pionieren in Moerwijk o.v.v. Donatie coronahulp Moerwijk. Ook giften als handzeep en houdbare levensmiddelen zijn welkom. Info: geloveninmoerwijk.nl.

Zorg voor elkaar

Op verschillende manieren bieden mensen uit kerk en stad aan om boodschappen te doen voor ouderen, een praatje te maken of met de hond te wandelen. Een anonieme kweker uit het Westland bezorgde duizenden rode en roze plantjes aan verscheidene kerken in de stad; een gebaar van 'bemoediging' en teken van 'verbondenheid', stond op een achtergelaten briefje. Vrijwilligers brachten gewijde paastakjes rond

bij mensen die niet zelf naar de kerk konden komen. Jongeren van Haagse en Delftse scoutingsclubs staken honderden beterschapskaarten bij verzorgingshuizen in de bussen. Of neem de gulle actie van Ben Lachhab, oprichter van De Participatie Keuken. Hij wil vijftien weken lang, 100.000 diepvriesmaaltijden voor ouderen maken en bezorgen. Voor de crisis bracht hij eenzame ouderen bij elkaar door

met ze te koken en te eten. Toen dat niet meer mogelijk was bedacht hij dit initiatief. Een multinational heeft inmiddels zijn hele voorraad uit het bedrijfsrestaurant gedoneerd. Steeds meer bedrijven en particulieren steken de helpende hand toe. Meedoen? Zie participatiekeuken.nl. Zo zijn er meer lichtpuntjes. Stek, stichting voor stad en kerk, heeft een pagina online gezet waarop staat wat haar medewerkers doen voor anderen: stekdenhaag.nl/lichtpuntjes